

MOĞOLİSTAN'IN DIŞ POLİTİKASINDA DENGE ARAYIŞI

Gülperi GÜNGÖR

GÜLPERİ GÜNGÖR

Analiz No : 2020 / 24

20.07.2020

Moğolistan 1990lardan bu yana bağımsız bir dış politika gütme ve çok taraflı ilişkiler yürütme hedefini benimsemiştir. Ancak iki büyük güç Çin ve Rusya tarafından çevrelenmiş, denize kıyısı olmayan bir kara ülkesi Moğolistanın coğrafi konumu itibari ile sınırlı seçenekleri bulunmaktadır. Üçüncü komşu kavramı ile dış politikasında Rusya ve Çin dışındaki ülkeler ile ilişkiler ve iş birliği geliştirmeyi hedefleyen Moğolistanın karşısına bazı zorluklar çıkmaktadır.

1636'da İç Moğolistandaki Moğol kabilelerinin çoğu Mançu İmparatorluğuna teslim olurken, 1691'de de bugünkü Moğolistan Mançu yönetimi altına girmiştir. Mançu İmparatorluğunun 1911'de yıkılmasından sonra Moğolistan bağımsızlığını ilan etmiş, 1924 yılında Moğolistan Halk Cumhuriyeti sosyalist bir devlet olarak kurulmuştur. 1945 Yalta Konferansında Moğolistanın bağımsızlığı Çin tarafından da kabul edilmiş, Moğolistan Sovyetler Birliği desteğinde, doğu bloğuna dahil bir devlet olmuştur.

Sovyetler Birliğinde Mihail Gorbaçov dış politikada uluslararası ilişkilerde sınıf mücadelesi kavramını öne sürmek yerine, ideolojik hareket etmeme, evrensel olarak insanlığın menfaatlerinin önceliğini gözetme fikirleri doğrultusunda yeni politik düşünceyi ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, dış politikasında nispeten serbestçe hareket etme fırsatı bulan Moğolistanda, ilk olarak 1986 Moğolistan Halk Partisinin 19. kongresinde kapitalist birçok ülke ile ilişkilerin normalleştirilmesi serbest bırakılmıştır.[1] Böylece Moğolistanın tarihinde Çin ve Rusya dışında üçüncü ülkeler ile işbirliği için ilk adım atılmıştır.

1990 yılında Moğolistan'da Demokratik Devrim gerçekleşmiş ve ilk çok partili seçimler yapılmıştır. 1992'de yeni bir anayasa kabul edilmiş ve serbest piyasa ekonomisine geçilmiştir. Sovyetler Birliğinin güvenlik çemberinin yıkılması sonrasında yeni bir güvenlik stratejisi ve kimlik arayışında olan Moğolistan dış politika hedeflerini ve ulusal savunma gündemini ilk olarak 1994te üç temel belge ile ortaya koymuştur. Bunlar Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen Ulusal Güvenlik Konsepti, parlamento tarafından kabul

edilen Dış Politika Konsepti ve askeri doktrindir. Bu belgelerde Çin ve Rusya ile iyi ilişkilerin sürdürülmesi devletin en büyük dış politika önceliği olarak tanımlanmaktadır.[2] Bunun yanında üçüncü komşu kavramı ile Moğolistan, komşuları Rusya ve Çin dışında, gelişmiş demokrasilere sahip ülkeler ile siyasi, ekonomik, kültürel ve insani ilişkilerde ikili ve çok taraflı işbirliği hedefini ortaya koymuştur.

2009da Ulusal Güvenlik Konseptini yenilemeye karar veren Moğolistanda bir çalışma grubu oluşturulmuştur. 2010'da yenilenen Ulusal Güvenlik Konsepti 1994teki Konseptin organik bir devamı olup, aynı ilkeleri ortaya koyarken, bunun yanında küresel ekonomik zorlukların ve geleneksel olmayan yeni tehditlerin ortaya çıkışını[3] yansıtmaktadır. Böylece ekonomik güvenlik, iç güvenlik, insan güvenliği, çevre güvenliği ve bilgi güvenliği dahil[4] çeşitli alanlarda kapsamlı bir koordinasyon sağlanması gerekliliği ortaya konulmuştur.

Moğolistanın 2010 güvenlik konsepti doğrultusunda, 2011 yılında parlamentoda 10 numaralı karar ile kabul edilen yeni dış politika konseptinde öne çıkan hedefler şunlardır:

> "İki komşu, Rusya ve Çin ile iyi ilişkiler politikasını sürdürmek. Rusya ve Çin arasında denge kurmak.
>
> Üçüncü komşu politikası yoluyla ABD, Japonya, Avrupa Birliği, Hindistan, Güney Kore, Türkiye ve diğer gelişmiş ülkelerle ilişkileri genişletmek ve güçlendirmek.
>
> Asya ülkeleri ile ikili ilişkileri genişletmek, Asya-Pasifik bölgesel işbirliğine katılımı artırmak ve Uzak Doğu, Doğu Asya ve Güneydoğu Asya'daki güvenlikle ilgili girişimlere katılarak bölgesel barış ve güvenliği desteklemek."[5]

Ayrıca yeni Ulusal Güvenlik Konseptinde ekonominin tek sektöre, madenciliğe bağımlılığını önlemek için ekonomik çeşitlendirme hedefi ortaya konulmuştur. Yabancı yatırımlarda ise hiçbir ülkenin toplam yatırımın üçte birini aşmaması kararı alınmıştır.[6]

Burada dış politika konseptinde ifade edilen, Çin ve Rusya arasında denge kurulması gerektiği hususu önem arz etmektedir. Ortaya konulan bu hedeflerin ve alınan kararların öncelikle Moğolistanın güvenlik sorunu olarak Çine dair endişelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Moğolistandaki yabancı yatırımların yüzde elliden fazlası Çinin elinde bulunmaktadır[7]. Ayrıca Moğolistanın ithalat ve ihracatında Çine bağımlığı ön plana çıkmaktadır. 2018de Moğolistan, yaklaşık 7 milyar dolarlık toplam ihracatının 6.3 milyar dolarını Çine gerçekleştirmiştir. Moğolistanın Çine ihracatındaki ürünlerin başında taşkömürü; taşkömüründen elde edilen briketler, topak ve benzeri katı yakıtlar gelmektedir.[8] Çinin 2017de Kuzey Korenin nükleer test faaliyetlerine karşı yaptırımlar uygulaması ve bunun neticesinde Kuzey Koreden kömür ihracatını yerine Moğolistandan kömür ihracatını arttırması Moğolistanın madencilik sektöründe Çinin ağırlığının artması ile sonuçlanmıştır.[9] Çinin Moğolistandan ithalatında bakır cevherleri başta olmak üzere diğer maden ürünleri de ikinci sırada gelmektedir [10]

Moğolistanın ekonomisinin Çine maden ihracatına bağımlı olması, Moğolistanda yasal ve yasadışı Çinli göçmen işçilerin sayısının artması, Moğolistan'ın Çin'den borç alması gibi nedenler toplumda Moğolistanın ekonomik güvenliği açısından Çine dair endişeleri

arttırmıştır.[11] Nitekim şu anki Cumhurbaşkanı Khaltmaagiin Battulga 2017deki seçimlerin öncesinde Çin karşıtı söylemler ile bir kampanya yürütmüş ayrıca ülkedeki stratejik madenlere Moğolların sahip olması gerektiğini Servetimiz yurtdışına gönderiliyor diye ifade etmiştir. Bu söylemleri Battulgayı iktidara taşıyan yolda, kendisinin toplum tarafından destek bulmasına katkıda bulunmuştur.[12]

Ancak Battulganın Çin karşıtlığının popülist bir söylemin ötesine geçemeyeceği düşünülmektedir. Nitekim Tibet'in sürgün edilmiş ruhani lideri Dalai Lamanın, Moğolistan ziyaretine tepki olarak Çinin önce üst düzey Moğol yetkililerle olan toplantıları iptal etmesi, Moğolistan'dan yapılan emtia ithalatına ücret uygulaması ve Moğolistana sınırdan geçen mallar için ek transit maliyetleri talep etmesi, bunun ardından Moğol hükümetinin Dalai Lama'nın tekrar davet edilmeyeceği konusunda açıklamada bulunması Moğolistanın Çinin baskısı altında savunmasızlığını göstermektedir.[13] Bu durum ayrıca Moğolistanın, tek başına, Çinin İç Moğolistan Özerk Bölgesindeki asimilasyonist politikalarına[14] karşı bir tutum almasının da zor olduğunu göstermektedir.

Çine denge olarak Rusya ile bağlarını güçlendirme çabası doğrultusunda, Moğolistan Rusya ile ticaret ve yatırım ortaklıklarını genişletme adımları atmaktadır. Ayrıca geçen sene Rusya ve Moğolistan arasında Dostluk ve Kapsamlı Stratejik Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. Moğolistan'ın petrol ve elektrik kaynaklarının da önemli bir bölümü Rusya'dan ithal edilmektedir.[15] Ancak tüm bunlara rağmen Rusya şu anda Çine göre Moğolistanda daha az aktif bir konumda bulunmaktadır. Üstelik dış politikada Batıya karşı Rusya ve Çin yakınlaşması, Moğolistanın Çin ile ilişkilerini dengelemek üzere Rusyadan destek bulması imkanını zayıf kılmaktadır.

Rusya ve Çinin ötesinde ilişkiler geliştirmek için Moğolistan üçüncü komşu politikası doğrultusunda çabalarını sürdürmüştür. Çok uluslu barışı koruma operasyonlarında Khanquest adıyla ABD ile askeri tatbikatlar yürütmüş ve bu 2006 yılında çok uluslu bir tatbikat olarak genişlemiştir.[16] Ancak Rusya ve Çinin de bu tatbikatlarda gözlemci statüsünde katıldığının kaydedilmesi gerekir.[17] Moğolistan ayrıca 2003'te ABDnin Irak operasyonlarına asker göndermiş, Afganistan'da koalisyon operasyonlarına da destek olarak askerlerini bulundurmuştur.[18] Tüm bunlar Moğolistanın ABD ile ilişkiler geliştirme çabalarının işaretidir. ABD Dışişleri Bakanı John Kerry de coğrafi konumunu vurgulayarak Moğolistanı bir demokrasi vahası olarak tanımlamış, Moğolistan ve ABD arasında daha yakın ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak ABD veya Batı Avrupa ile Moğolistanın ilişkileri oldukça sınırlı durumdadır. Moğol yünü ve kaşmirinin ABDye vergisiz ihraç edilmesi ile ilgili antlaşma ABD kongresinin onayını alamadığı için geçersiz olmuştur. Moğol ulusal güvenlik uzmanı Mashbat Otgonbayar, üçüncü komşu politikasının ABD ve batılı ülkeler tarafından yeterli ilgi görmemesinden dolayı sürdürülemediğini ifade etmektedir.[19]

Moğolistanın ilan ettiği kolektif üçüncü komşu ülkelerinden biri de Türkiyedir. Türkiye ile Moğolistan arasındaki diplomatik ilişkiler 24 Haziran 1969 tarihinde kurulmuştur. 1996da Ulanbatorda Türk Büyükelçiliği, 1997de de Ankarada Moğolistan Büyükelçiliği açılmıştır. 1990lardan bu yana Türkiye Moğolistan arasında birçok ikili anlaşma imzalanmıştır. Tarihte bilinen en eski Türk yazıtı olan Orhun abidelerinin Moğolistanda bulunması ve Türk-

Moğol ilişkilerinin yüzyıllar öncesine dayanmasından ötürü Türkiye, Moğolistan ile ilişkilerine önem atfetmektedir. Moğolistanda da, özellikle genç nüfusun Türkiyeye özel bir ilgisi olduğu görülmektedir. Moğolistanın Ankara Büyükelçisi Bold Radvanın ifade ettiği üzere, 1999-2018 yılları içerisinde Türkiye'nin yükseköğretim kurumlarından 2 bine yakın Moğol mezun olmuştur. Diplomatik, savunma ve güvenlik iş birliğinin yanı sıra iki ülke arasında bilgi ve insan kaynakları değişimi de aktif olarak yapılmaktadır.[20] Pandemi sürecinde de Moğolistana maske ve diğer tıbbi ekipmanları gönderen Türkiye, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı aracılığı ile sebze deposu inşası gibi projeler ile yumuşak güç diplomasisi faaliyetleri yürütmektedir. Türk Moğol ticari ilişkilerinin ise henüz gelişme sürecinde olduğu ancak ticaret ve yatırım için Moğol pazarının Türk firmalarına sunabileceği fırsatların dikkat çektiği görülmektedir.

Moğolistanın denge arayışında en önemli faktör ekonomi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada Moğolistanın uluslararası görünürlüğünü arttırması ve Moğolistanın çabalarının yanında üçüncü komşuların da ilişkilerin gelişmesi için somut adımlar atması gerekmektedir.

[1] Ц.Лхам , МОНГОЛ УЛСЫН ГАДААД БОДЛОГЫН ГУРАВДАГЧ ХӨРШ-ИЙН АСУУДАЛД, *Шинжлэх Ухааны Академийн Мэдээ*, 2014, sf. 11.

[2] Jeffrey Reeves, Mongolia's Evolving Security Strategy: Omni-Enmeshment and Balance of Influence, *The Pacific Review*, 25:5, 2012, sf 590.

[3] Security Sector Governance in Mongolia, *Parliament of Mongolia Standing Committee on Security and Foreign Policy*, 2017, sf 36, https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Security%20sector%20governance%20

[4] National Security Concept of Mongolia, *National Security Council of Mongolia,* sf 1,

http://nsc.gov.mn/sites/default/files/images/National%20Security%20Concept%20of%20Mongolia%20

[5] Bolor Lkhaajav, The Significance of Mongolia's Foreign Policy and Security Apparatus on a Global and Regional Scale, Masters Project, *University of San Francisco*, sf 16, https://repository.usfca.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1827&context=capstone

[6] Mashbat Otgonbayar Sarlagtay (2012), Mongolias Immediate Security Challenges: Implication to Defense Sector and The Regional Cooperation*, National Institute of Defense Studies Joint Research Studies No: 7*, sf 107, http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/joint_research/series7/pdf/08.pdf

[7] Б.АНХТУЯА, Chinas Investment to Mongolia Reaches Usd 108 Million, *News.mn*, 12

Kasım 2019, https://news.mn/en/789733/

[8] *Trademap*, trademap.org/Bilateral_TS.aspx

[9] Outlook 2020 Mongolia, *IntelliNews*, 2 Ocak 2020, https://www.intellinews.com/outlook-2020-mongolia-173869/

[10] *Trademap*.

[11] Jeffrey Reeves, sf 179.

[12] Mongolias President Is a Genghis Khan-Idolizing Trump of the Steppe, *Bloomberg Businessweek*, 26 Eylül 2019, https://www.bloomberg.com/news/features/2019-09-26/mongolia-s-president-is-the-trump-of-east-asia

[13] Mongolia, With Deep Ties to Dalai Lama, Turns From Him Toward China, *New York Times*, 30 Aralık 2016, https://www.nytimes.com/2016/12/30/world/asia/china-mongolia-dalai-lama.html

[14] Massimo Introvigne, CCP Moves Against Mongolian Language in Inner Mongolia, *Bitter Winter*, 25 Haziran 2020, https://bitterwinter.org/ccp-moves-against-mongolian-language-in-inner-mongolia/?source=zy&fbclid=IwAR1t_Pg3vH8k3bn7VHCliyarHysIDtp-P9FtPjZslK7SXwgaEbf6GWbzTUU

[15] Shahid Hussain, Why Is Russia Moving Closer to Mongolia?, *The Diplomat*, 23 Haziran 2020, https://thediplomat.com/2020/06/why-is-russia-moving-closer-to-mongolia/

[16] "Int'l Peacekeeping Exercise Khaan Quest 2018 Begins in Mongolia," *Chinamil,* 14 Haziran 2018, http://eng.chinamil.com.cn/view/2018-06/14/content_8062390.ht

[17] Ömer Faruk Türk, Moğolistanın Jeopolitiği, Ekonomisi ve Dış Politika Stratejisi, *Bilge Strateji*, Cilt 5, Sayı 9, Güz 2013, sf. 119.

[18] U.S. Relations With Mongolia, *U.S. Department of State,* 14 Kasım 2017, https://www.state.gov/u-s-relations-with-mongolia/

[19] Sergey Radchenko, "As China and Russia Draw Closer, Mongolia Feels the Squeeze," *The Asan Forum,* 11 Ekim 2018, http://www.theasanforum.org/as-china-and-russia-draw-closer-mongolia-feels-the-squeeze/

[20] "Moğolistan'ın Ankara Büyükelçisi Ravdan: Türkler ve Moğollar Kardeştir," *Anadolu Ajansı*, 14 Mayıs 2018, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/mogolistanin-ankara-buyukelcisi-ravdan-turkler-ve-mogollar-kardestir/1144839

Yazar Hakkında :

Gülperi Güngör, 2015 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2020 yılında ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü □□□□□ yüksek lisans derecesini almıştır. Ocak 2020 □□□□□□□□□□ katılmıştır. Güngör, Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde doktor adayıdır. Mart 2025 sonrasında doktora çalışmasını yürütmek üzere Sheffield Üniversitesi'nde bulunan Güngör, AVİM'de Gayrimukim Uzman olarak görev yapmaya başlamıştır.

Atıfta bulunmak için: GÜNGÖR, Gülperi. 2026. "MOĞOLİSTAN'IN DIŞ POLİTİKASINDA DENGE ARAYIŞI." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2020 / 24. Temmuz 20. Erişim Ekim 30, 2026. https://avim.org.tr/public/tr/Analiz/MOGOLISTAN-IN-DIS-POLITIKASINDA-DENGE-ARAYISI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır